

Гордієнко Віта Павлівна

Державний вищий навчальний заклад
“Українська академія банківської справи
Національного банку України”, м.Суми

РОЛЬ ЕКОЛОГІЧНИХ ФАКТОРІВ У ВИЗНАЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ ОЦІНКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ УГІДЬ

Необхідність у проведенні об'єктивної оцінки землі зумовлена потребами земельної реформи в Україні та практичними потребами землевласників та землекористувачів. Як відомо, залежно від мети та методів проведення оцінка земель поділяється на бонітування ґрунтів, економічну та грошову оцінки. Саме економічна оцінка земельних ресурсів є основою визначення ефективності їх використання, яка відповідно до Земельного Кодексу та Закону України “Про оцінку земель” визначається оцінкою землі як природного ресурсу і засобу виробництва у сільському та лісовому господарствах і просторового базису у суспільному виробництві. Дані з економічної оцінки земель є основою при проведенні нормативної грошової оцінки земельних ділянок, аналізі ефективності використання земель порівняно з іншими природними ресурсами та визначення економічної придатності земель сільськогосподарського призначення для вирощування сільськогосподарських культур [1, 2].

Сучасна економічна оцінка землі – явище багатоаспектне, адже оцінити землю можна як засіб виробництва, як засіб праці і як предмет праці [3]. Земля як засіб праці оцінюється за показниками, що характеризують рівень її родючості: бонітування ґрунтів, урожайності сільськогосподарських культур, продуктивності сільськогосподарських угідь. Як предмет праці землю оцінюють за витратами праці у землеробстві. Послідовно проводиться оцінка технологічних властивостей землі, відстані ділянки до центру збуту продукції, зручності проведення польових робіт та загальних витрат у землеробстві. Як засіб виробництва землю оцінюють за ефективністю всіх витрат: продуктивністю праці, окупністю витрат, собівартостю, диференційного доходу.

В основу більшості сучасних підходів щодо економічної оцінки землі покладено рентну концепцію. Серед загальної кількості факторів, що впливають на утворення земельної ренти вагоме місце займають екологічні фактори. Значним негативним фактором, який впливає на якість земельних ресурсів, відповідно і на величину диференціальної ренти, є забруднення навколишнього середовища, у тому числі і земельних ресурсів, яке викликане викидами промислових підприємств, автотранспорту, житлово-комунальним господарством, а також хімізацією

сільського господарства. Забруднення ґрунтів змінює перебіг процесу ґрунтоутворення (здебільшого гальмує його), різко знижує родючість ґрунтів, викликає накопичення забруднювачів у рослинах, з яких вони потрапляють в організм людини прямо чи побічно (з рослинними або тваринними продуктами). Ще одним наслідком забруднення ґрунтів є послаблення процесів самоочищення ґрунтів. Це підвищує загрозу накопичення хвороботворних організмів і створює ризик виникнення небезпечних хвороб [4].

Основними забруднюючими речовинами, які потрапляють в навколишнє середовище від стаціонарних джерел є: метан, сполуки сірки, оксиди азоту, оксиди вуглецю. У структурі хімічного складу викидів шкідливих речовин від пересувних забруднювачів домінують вуглеводні, оксиди азоту, оксиди вуглецю, сірчистий ангідрид та сажа. Внаслідок спаду промислового виробництва та стрімкої автомобілізації змінилося співвідношення промислових та транспортних викидів на користь останніх. Тому, транспорт як галузь народного господарства є могутнім фактором негативного антропогенного впливу на довкілля, у тому числі і на земельні ресурси сільськогосподарського призначення.

За дослідженнями вчених зона розповсюдження шкідливих викидів від дороги досягає 200 м. Вміст свинцю у ґрунті стометрової зони від дороги перевищує природний рівень у п'ять разів. В умовах помірної кліматичної зони у результаті автомобільного забруднення врожай зернових культур знижується на 20 – 30%, цукрових буряків – на 35%, бобових – на 40%, картоплі – на 47%. Істотно знижується продуктивність сільськогосподарських угідь внаслідок забруднення важкими металами. Негативний вплив на землі сільськогосподарського призначення мають ртуть, кадмій, свинець, миш'як, цинк, селен, мідь тощо. Так, концентрація кадмію 10 мг/кг зменшує процеси росту ячменя на 50%, а при концентрації 100 мг/кг – рослини гинуть. Концентрація нікелю у ґрунтах 150 мг/кг пригнічує ріст вівса до 45%, а загальна врожайність зернових зменшується на 50% [5].

Здавна бідою для землевласників була і залишається ерозія ґрунтів, яка знижує їх біопродуктивність за рахунок зменшення запасів гумусу. За дослідженнями Новаковського Л.Я. [6] щорічні втрати поживних речовин у ґрунтах внаслідок водної ерозії складають 54,5% загального об'єму мінеральних добрив, що вносяться під посіви сільськогосподарських культур. Врожайність зернових культур на еродованих слабозмитих черноземах зменшується на 16%, середньозмитих – на 31%, сильнозмитих – на 50% [5].

Проведені дослідження щодо методичних основ визначення оцінки земельних ресурсів показали, що врахування екологічних чинників є недостатнім, а отже потребує вдосконалення. Сучасна економічна оцінка земельних ресурсів сільськогосподарського призначення обов'язково повинна враховувати вплив атмосферного забруднення на якісний стан земельних ресурсів, вплив важких металів на продуктивність угідь, вплив

радіоактивного забруднення та ступінь еродованості ґрунтів. Отже, є необхідність розробки коригувальних коефіцієнтів щодо зазначених факторів впливу.

Значення коригувальних коефіцієнтів, які визначають вплив атмосферного забруднення та важких металів на якісний стан земельної ділянки, залежать від ГДК забруднюючих речовин, проте проблема встановлення ГДК важких металів і досі не є вирішеною у повному обсязі. У цьому напрямку проводиться багато досліджень, але відсутність єдиного методичного підходу, різноманітність ґрунтів та інші фактори призводять до отримання суперечливих результатів. Так, у відповідності до транслокаційного показника ГДК свинцю становить 5мг/кг, міді – 36 мг/кг, цинку – 96 мг/кг, нікелю – 50 мг/кг [5]. За експериментальними дослідженнями ГДК по цим важким металам становить – відповідно 20, 23, 110 та 35 мг/кг [7].

Узагальнені дані щодо коригувальних коефіцієнтів, які обов'язково повинні враховуватись в економічній оцінці земельних ресурсів наведені в таблиці 1.

Таблиця 1.

Коригувальні коефіцієнти, що визначають вплив екологічних чинників на економічну оцінку земельних ресурсів

Забруднення важкими металами		Ступінь еродованості ґрунтів		Атмосферне забруднення		Радіоактивне забруднення [8]	
Показник відносно ГДК	Кі	Показник	Кі	Показник відносно ГДК	Кі	Показник	Кі
0 - 0,3	1	не еродовані	1,0	0 - 0,5	1,0	цезій 137: - 0 - 0,2 - 0,2 - 1 - більше ¹	1,0 0,96 0,96-0,76
0,4 - 0,5	0,98	слабоеродовані	0,84				
0,6 - 1,0	0,9	середньоеродовані	0,69	0,5 - 1,0	0,98		
менше 1,0	0,7	сильноеродовані	0,50	більше 1,0	0,6	стронцій 90: - до 0,02 - 0,03 0,05 - 0,06 і більше	1,0 0,96 0,96-0,76

Використання на практиці даних коефіцієнтів дозволить отримати об'єктивну економічну оцінку земельних ресурсів сільськогосподарського призначення, а також визначити напрямки щодо поліпшення якості угідь і підвищення ефективності їх використання.

Література

1. Земельний кодекс України від 25.10.2001 року № 2768-III, редакція від 31.03.2006 [Електронний ресурс] // Доступний з: <http://zakon1.rada.gov.ua/>.
2. Про оцінку земель [Електронний ресурс] : Закон України від 11.12.2003 № 1378-IV. – Доступний з: <http://zakon1.rada.gov.ua/>.

3. Коптев-Дворников В.Е., Цыпкин Ю.А. Оценка земель сельскохозяйственных предприятий [Текст]. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2000. – 119 с.
4. Основи екології: Екологічна економіка та управління природокористуванням [Текст]: Підручник / За ред. Л.Г. Мельника. – Суми:Університетська книга, 2005. – 759 с.
5. Эколого-экономические проблемы сельскохозяйственного производства [Текст]/ О.Ф. Балацкий, Л.Г. Мельник, С.Н. Козьменко и др.; Под ред. О.Ф. Балацкого. – К.: Урожай, 1992. – 144 с.
6. Новаковский Л.Я. Экономические проблемы использования и охраны земельных ресурсов [Текст]. – К.: Выща школа, 1985. – 208 с.
7. Неменко Б.А., Грановский Э.И., Кенесариев У.И. Комплексный показатель загрязнения почв тяжелыми металлами [Текст] // Гигиена и санитария. – 1986. - №4. – С. 76 – 77.
8. Ковалишин О.Ф. Експертна оцінка земель сільськогосподарського призначення [Текст] // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції “Землепорядна наука, виробництво і освіта ХХІ століття”. – К.: Ін-т землеустрою УААН, 2001. – С. 251 – 263.